

Tillämpningsstöd: Arbetsrättsliga villkor enligt ILO:s kärnkonventioner och villkor om hållbara leveranskedjor

Innehåll

INLEDNING	4
Om tillämpningsstödet	4
Arbetsrättsliga villkor enligt ILO:s kärnkonventioner och villkor om hållbara leveranskedjor i upphandlingsreglerna	4
TILLÄMPNING AV DE SÄRSKILDA KONTRAKTSVILLKOREN.....	6
1. LEVERANTÖRENS ÅTAGANDE	7
1.1 Basnivå: ILO:s kärnkonventioner	7
1.1 Avancerad nivå: Hållbara leveranskedjor	8
1.2 Kontraktsvillkorens tillämpningsområde	8
1.2 Kontraktsvillkorens omfattning	9
1.3 Underleverantörer	9
2. POLICYS OCH RUTINER.....	11
2.1 Basnivå – ILO:s kärnkonventioner	11
2.2 Avancerad nivå – hållbara leveranskedjor	12
2.3 Vad syftar rutinerna till?	12
2.4 Vilket ansvar har leverantören?.....	12
3. UPPFÖLJNING	14
3.1 När ska villkoren följas upp?	14
3.2 Vem ska följa upp?.....	14
3.3 Hur ska uppföljningen gå till?	15
4. HANTERING AV BRISTER.....	16
VÄGLEDNING RUTINKRAV	18
Rutinkrav 1: Policyåtagande.....	19
Rutinkrav 2: Vidareförmedling av åtagandet	19
Rutinkrav 3: Ansvarsfördelning.....	20
Rutinkrav 4: Riskanalys	21
Rutinkrav 5: Uppföljning	23
Rutinkrav 6: Avvikelsehantering	24
BILAGA 1	27
BILAGA 2	28

Inledning

Upphandlingsmyndigheten har tagit fram stöd som kan användas av upphandlande myndigheter för att säkerställa socialt ansvarsfulla leveranskedjor för de varor och tjänster som de upphandlar.

Stödet omfattar följande dokument:

- ▶ Kontraktsvillkor för arbetsrättsliga villkor enligt ILO:s kärnkonventioner (basnivå)
- ▶ Kontraktsvillkor för villkor om hållbara leveranskedjor (avancerad nivå)
- ▶ Bilaga 1A - formulär för egenrapportering (basnivå)
- ▶ Bilaga 1B - formulär för egenrapportering (avancerad nivå)
- ▶ Tillämpningsstöd

Ladda ner dokumenten från upphandlingsmyndigheten.se.

OM TILLÄMPNINGSSTÖDET

Detta tillämpningsstöd innehåller förklarande texter och kommentarer till kontraktsvillkoren om arbetsrättsliga villkor enligt ILO:s kärnkonventioner och villkor om hållbara leveranskedjor. Det innehåller även en vägledning som närmare beskriver vilka åtgärder som leverantören ska vidta för att uppfylla dessa villkor.

Kontraktsvillkoren kan användas för alla upphandlingar oavsett vilken upphandlingslag som tillämpas. Villkoren ska kompletteras och färdigställas av den upphandlande myndigheten och ska införas i upphandlingsdokumenten i sin helhet för att upprätthålla transparensprincipen.

I kontraktsvillkoren används begreppet *upphandlande myndighet* även för upphandlande enhet. Den upphandlande myndighet som använder kontraktsvillkoren kan byta ut detta till någon annan benämning, till exempel *beställaren* eller *xx kommun, xx region*. Uppgifter som behöver

kompletteras är markerade med hakparentes och röd färg, till exempel [*den upphandlande myndigheten*].

ARBETSRÄTTSLIGA VILLKOR ENLIGT ILO:S KÄRNKONVENTIONER OCH VILLKOR OM HÅLLBARA LEVERANSKEDJOR I UPPHANDLINGSREGLERNA

Arbetsrättsliga villkor enligt ILO:s kärnkonventioner

Upphandlande myndigheter har en skyldighet att ställa arbetsrättsliga villkor enligt ILO:s kärnkonventioner om det är ”behövligt”, det vill säga om det finns en risk för oskäliga arbetsvillkor. Med oskäliga arbetsvillkor avses brott mot ILO:s kärnkonventioner. Upphandlingsmyndigheten har tagit fram riskanalyser som kan användas av upphandlande myndigheter som stöd för att göra denna bedömning. Läs mer om [Socialt ansvar i leverantörskedjan](#).

- I svensk lag finns bestämmelser om arbetsrättsliga villkor enligt ILO:s kärnkonventioner i
- ▶ lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, LOU 17 kap. 4 §
 - ▶ lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, LUF 16 kap. 4 §
 - ▶ lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner, LUK 14 kap. 4 §.

Det finns inte några sådana bestämmelser i lagen (2011:1029) om upphandling inom försvars- och säkerhetsområdet (LUF) eller i lagen (2008:962) om upphandling av valfrihetssystem (LOV). Enligt Upphandlingsmyndighetens bedömning finns det dock inte några hinder för att ställa arbetsrättsliga villkor även vid tillämpning av dessa lagar i enlighet med allmänna upphandlingsrättsliga

principer om icke-diskriminering, likabehandling, proportionalitet, öppenhet och ömsesidigt erkännande.

De arbetsrättsliga villkoren är villkor för fullgörande av kontrakt (även kallade särskilda kontraktsvillkor). Kontraktsvillkoren behöver inte vara uppfyllda redan då leverantören lägger sitt anbud utan ska uppfyllas då kontraktet fullgörs. De träder i kraft i samband med att kontraktet börjar löpa.

Läs mer om [Arbetsrättsliga villkor](#).

Villkor om hållbara leveranskedjor

Utöver de obligatoriska villkoren enligt ILO:s kärnkonventioner får upphandlande myndigheter ställa miljömässiga, sociala, arbetsrättsliga och andra villkor enligt bestämmelserna om fullgörande av

kontrakt (17 kap. 1 § LOU, 16 kap. 1 § LUF samt 14 kap. 1 § LUK). Motsvarande bestämmelser finns LUFs (7 kap. 12 §) och i LOV (4 kap. 2 §). Huvudregeln är att kontraktsvillkor endast kan avse föremålet för kontraktet, det vill säga villkoren ska ha anknytning till det som upphandlas. Innebörden av begreppet ”anknytning” i 17 kap. 1 § LOU hänvisar till bestämmelserna om tilldelningskriterier i 16 kap. 2 § andra stycket LOU:

”Ett tilldelningskriterium ska anses ha anknytning till den vara, tjänst eller byggtreprenad som ska anskaffas om kriteriet i något avseende hänför sig till denna vara eller tjänst eller till byggnadsverket under något skede av livscykeln.”

Det innebär att villkoren för hållbara leveranskedjor ska anknyta till det arbete som utförs inom ramen för det aktuella kontraktet.

TILLÄMPNING AV DE SÄRSKILDA KONTRAKTSVILLKOREN

HÄR FÖLJER KONTRAKTSVILLKOREN (PUNKT 1–4) OCH FÖRKLARANDE TEXTER OCH KOMMENTARER TILL HUR KONTRAKTSVILLKOREN SKA TILLÄMPAS I PRAKTIKEN.

Kontraktsvillkoren finns på två olika nivåer:

- ▶ Basnivå: Arbetsrättsliga villkor enligt ILO:s kärnkonventioner
- ▶ Avancerad nivå: Villkor om hållbara leveranskedjor

1. Leverantörens åtagande

Kontraktsvillkorens första punkt anger vilka skyldigheter leverantören har enligt kontraktet. Här anges även vilka skyldigheter leverantören har för att säkerställa att anlitade underleverantörer uppfyller villkoren.

1.1 BASNIVÅ: ILO:S KÄRNKONVENTIONER

Leverantören ska under hela kontraktets löptid tillämpa kontraktsvillkoren enligt punkt 1–4. Kontraktet ska fullgöras i enlighet med följande villkor avseende arbetares rättigheter:

- ▶ ILO:s åtta kärnkonventioner om tvångsarbete, barnarbete, diskriminering samt föreningsfrihet och organisationsrätt (nr 29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 och 182).

Villkoren avseende arbetares rättigheter benämns nedan ”Villkoren”.

I de fall då ILO:s kärnkonventioner strider mot nationell lagstiftning ska leverantören

vidta skäligen åtgärder för att efterleva de internationella bestämmelserna.

Åtagandet gäller för arbetare när dessa utför arbete inom ramen för kontraktet.

Leverantören ska i enlighet med punkt 2, säkerställa att Villkoren uppfylls av anlitade underleverantörer som direkt medverkar till att fullgöra kontraktet, oavsett antal mellanled. Leverantören ska också säkerställa att dessa underleverantörer medverkar vid uppföljning enligt punkt 3.

Åtagandet avser arbete som utförs under sådana förhållanden att svensk arbetsrätt inte är tillämplig.

1.1 AVANCERAD NIVÅ: HÅLLBARA LEVERANSKEDJOR

Leverantören ska under hela kontraktets löptid tillämpa kontraktsvillkoren enligt punkt 1–4. Kontraktet ska fullgöras i enlighet med följande villkor avseende mänskliga rättigheter, arbetares rättigheter, miljöskydd och anti-korruption (hållbara leveranskedjor):

- ▶ FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna,
- ▶ FN:s barnkonvention, artikel 32,
- ▶ ILO:s åtta kärnkonventioner om tvångsarbete, barnarbete, diskriminering samt föreningsfrihet och organisationsrätt (nr 29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 och 182),
- ▶ den arbetsrättslagstiftning som gäller i landet där arbetet utförs, inklusive bestämmelser om lön, arbetstid, ledighet och arbetsmiljö,

- ▶ den miljöskyddslagstiftning som gäller i landet där arbetet utförs, och
- ▶ FN:s konvention mot korruption.

Villkoren avseende hållbara leveranskedjor benämns nedan ”Villkoren”.

I de fall då internationella bestämmelser föreskriver ett starkare skydd för den enskilde än nationell lagstiftning ska leverantören vidta skäligen åtgärder för att efterleva de internationella bestämmelserna.

Åtagandet gäller för all verksamhet med anknytning till kontraktets utförande.

Leverantören ska i enlighet med punkt 2, säkerställa att Villkoren uppfylls av anlidade underleverantörer, i alla led. Leverantören ska också säkerställa att dessa underleverantörer medverkar vid uppföljning enligt punkt 3.

KOMMENTAR

1.2 KONTRAKTSVILLKORENS TILLÄMPNINGSSOMRÅDE

Kontraktsvillkoren gäller för leverantörer som utför ett offentligt upphandlat kontrakt avseende en vara, en tjänst, en byggtreprenad eller en koncession. De kontraktsvillkor som leverantören ska uppfylla när den fullgör ett kontrakt ska framgå av upphandlingsdokumenten.

1.2.1 Basnivå – ILO:s kärnkonventioner

Kontraktsvillkoren på basnivå gäller när svensk arbetsrätt inte är tillämplig. Om arbetet utförs under sådana förhållanden att svensk rätt är tillämplig kan det istället vara aktuellt att ställa

villkor om lön, semester och arbetstid enligt ett svenskt centralt kollektivavtal. Läs mer om [Arbetsrättsliga villkor](#).

1.2.2 Avancerad nivå – hållbara leveranskedjor

Kontraktsvillkoren på avancerad nivå är inte begränsade av var arbetet utförs, utan gäller även när arbetet utförs i Sverige.

1.2 KONTRAKTSVILLKORENS OMFATTNING

1.2.3 Basnivå – ILO:s kärnkonventioner

Kontraktsvillkoren på basnivå omfattar arbetares rättigheter enligt ILO:s kärnkonventioner, och motsvarar de villkor som upphandlande myndigheter är skyldiga att inkludera i sina upphandlingar i vissa fall (17 kap. 4 § LOU). Upphandlande myndigheter kan även inkludera lokala arbetsrättsliga bestämmelser enligt 17 kap. 4 § 3 st. LOU. Det kan de göra genom att tillämpa villkoren för hållbara leveranskedjor enligt avancerad nivå eller genom att inkludera den punkten i basnivån.

Internationella arbetsorganisationen (ILO) är FN:s fackorgan för sysselsättnings- och arbetslivsfrågor. ILO är en konventionsbaserad organisation med över 180 konventioner. År 1998 antog ILO en deklaration om grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet, som har kommit att kallas kärnkonventioner. Kärnkonventionerna är åtta stycken, och rör fyra olika områden:

- ▶ avskaffande av barnarbete (särskilt de värsta formerna av barnarbete) (ILO 138 och 182)
- ▶ avskaffande av alla former av tvångsarbete (ILO 138 och 182)
- ▶ avskaffande av diskriminering i arbetslivet (ILO 100 och 111)
- ▶ föreningsfrihet, organisationsrätt och erkännande av rätten till kollektiva förhandlingar (ILO 87 och 98).

Villkoren gäller arbete som utförs inom ramen för kontraktet och förklaras närmare i bilaga 1.

1.2.4 Avancerad nivå – hållbara leveranskedjor

Villkoren på avancerad nivå om hållbara leveranskedjor bygger på Global Compacts tio principer. Villkoren har delats in i huvudområdena mänskliga rättigheter, arbetares rättigheter, miljöskydd och anti-korruption, som tillsammans utgör hållbara leveranskedjor. Villkoren omfattar:

- ▶ FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna,
- ▶ FN:s barnkonvention, artikel 32,
- ▶ ILO:s åtta kärnkonventioner om tvångsarbete, barnarbete, diskriminering samt föreningsfrihet och organisationsrätt (nr 29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 och 182),
- ▶ den arbetsrättslagstiftning som gäller i landet där arbetet utförs, inklusive bestämmelser om lön, arbetstid, ledighet och arbetsmiljö,
- ▶ den miljöskyddslagstiftning som gäller i landet där arbetet utförs, och
- ▶ FN:s konvention mot korruption.

Villkoren gäller all verksamhet med anknytning till kontraktet och förklaras närmare i bilaga 2.

1.3 UNDERLEVERANTÖRER

1.3.1 Basnivå – ILO:s kärnkonventioner

Den upphandlande myndigheten ska kräva att leverantören ser till att alla underleverantörer som direkt medverkar till att fullgöra ett kontrakt uppfyller Villkoren enligt kontraktet. Därför finns det en klausul i sjätte stycket i kontraktsvillkorens första punkt som tydliggör detta för leverantören. Leverantören ska också säkerställa att underleverantörer medverkar vid uppföljning.

Med ”direkt medverkar” till att fullgöra ett kontrakt avses den personal som producerar eller sätter samman en vara, tillhandahåller en tjänst eller utför arbete i en byggtreprenad oavsett antal mellanled mellan leverantören och den eller de underleverantörer som medverkar till att fullgöra kontraktet.¹

I praktiken är det svårt att tolka begreppet ”direkt medverkar” till att fullgöra ett kontrakt och fastslå en generell princip för vilka underleverantörer som omfattas. Bedömningen av vilka underleverantörer som ”direkt medverkar” till att fullgöra ett kontrakt måste därmed avgöras i varje enskild upphandling.

Bedömningen av om en underleverantör i praktiken direkt eller omedelbart fullgör kontraktet blir därmed en fråga framförallt i samband med uppföljningen, när leverantören ska redogöra för hur underleverantörer som direkt medverkat till att fullgöra kontraktet har efterlevt Villkoren. Många gånger är produktions-, förädlings-, monterings- och förpackningsprocesserna för en vara uppdelade mellan olika leverantörer i en kedja av underleverantörer. I sådana fall kan de underleverantörer som "direkt medverkar" till att fullgöra ett kontrakt vara begränsade till dem som slutligen monterar eller sätter samman varan så att den definitionsmässigt utgör föremålet för kontraktet eller uppnår den funktion som avsetts, det vill säga det som ska köpas av den upphandlande myndigheten.

Vilket ansvar leverantören har och vilka åtgärder som ska de vidta förklaras närmare under 2.4.

1.3.2 Avancerad nivå – hållbara leveranskedjor

Villkoren på avancerad nivå omfattar alla led i leveranskedjan och är inte begränsade till

underleverantörer som direkt medverkar till att fullgöra kontraktet. Här är det i stället riskerna som styr ansvaret.

FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter tydliggör att det inte är tillräckligt att företag enbart arbetar med sina direkta leverantörer. Det är sällan hos dem som de största riskerna för negativ påverkan på mänskliga rättigheter finns. Det är därför företagets ansvar att ta reda på var i värdekedjan som de allvarligaste riskerna för negativ påverkan finns, och att prioritera sina ansträngningar dit.

Utifrån sin riskanalys ska leverantören därmed kunna ta reda på i vilka led de största riskerna finns och genom olika åtgärder minska riskerna i dessa led. Vilka åtgärder som är lämpliga kan variera och kommer i hög utsträckning att vara beroende av leverantörens inflytande över aktörerna i de olika leden i leveranskedjan.

Vilket ansvar leverantören har och vilka åtgärder som ska vidtas förklaras närmare under 2.4.

2. Polycys och rutiner

Kontraktsvillkorens andra punkt anger vilka åtgärder som leverantören ska vidta för att uppfylla sina skyldigheter enligt kontraktet. Läs mer om vilka åtgärder leverantören ska vidta i avsnittet Vägledning rutinkrav på sidan 18.

2.1 BASNIVÅ – ILO:S KÄRNKONVENTIONER

För att uppfylla åtagandet enligt punkt 1 ska leverantören vidta åtgärder för att förebygga och hantera eventuella avvikelser från Villkoren enligt punkterna 2.1–2.6 nedan. Åtgärderna ska vara dokumenterade och tillämpas löpande under hela kontraktstiden i den egna verksamheten och hos underleverantörer som direkt medverkar till att fullgöra kontraktet, oavsett antal mellanled.

Leverantören ska vid kontraktstart ha:

- ▶ 2.1. antagit allmänt tillgänglig policy, beslutad av högsta ledningen, som innefattar ett åtagande att respektera Villkoren,
- ▶ 2.2. antagit rutiner för att vidareförmedla åtagandet att respektera Villkoren i den egna verksamheten och i leveranskedjan,
- ▶ 2.3. utsett ansvarig på ledningsnivå som ansvarar för efterlevnaden av Villkoren

- ▶ 2.4. antagit rutiner för att regelbundet genomföra riskanalyser, det vill säga identifiera och prioritera aktuella och potentiella risker för avvikelser från Villkoren, innefattande en kartläggning av leveranskedjan med särskild hänsyn till högriskverksamheter,
- ▶ 2.5. antagit rutiner för att regelbundet följa upp efterlevnad av Villkoren, och
- ▶ 2.6. antagit rutiner för att omedelbart vidta åtgärder för att förhindra och begränsa avvikelser från Villkoren, samt för att vidta rättelse vid identifierade avvikelser.

Åtgärderna ska vidtas i enlighet med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter eller motsvarande.

2.2 AVANCERAD NIVÅ – HÅLLBARA LEVERANSKEDJOR

För att uppfylla åtagandet enligt punkt 1 ska leverantören vidta åtgärder för att förebygga och hantera eventuella avvikelser från Villkoren enligt punkterna 2.1–2.6 nedan. Åtgärderna ska vara dokumenterade och tillämpas löpande under hela kontraktstiden i den egna verksamheten och hos underleverantörer i alla led.

Leverantören ska vid kontraktstart ha:

- ▶ 2.1. antagit allmänt tillgänglig policy, beslutad av högsta ledningen, som innefattar ett åtagande att respektera Villkoren,
- ▶ 2.2. antagit rutiner för att vidareförmedla åtagandet att respektera Villkoren i den egna verksamheten och i leveranskedjan,
- ▶ 2.3. utsett ansvarig på ledningsnivå som ansvarar för efterlevnaden av Villkoren,

- ▶ 2.4. antagit rutiner för att regelbundet genomföra riskanalyser, det vill säga identifiera och prioritera aktuella och potentiella risker för brister i efterlevnaden av Villkoren, innefattande en kartläggning av leveranskedjan med särskild hänsyn till högriskverksamheter,
- ▶ 2.5. antagit rutiner för att regelbundet följa upp efterlevnad av Villkoren, och
- ▶ 2.6. antagit rutiner för att omedelbart vidta åtgärder för att förhindra och begränsa brister i efterlevnaden av Villkoren, samt för att vidta rättelse vid identifierade brister.

Åtgärderna ska vidtas i enlighet med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter eller motsvarande.

KOMMENTAR

2.3 VAD SYFTAR RUTINERNA TILL?

Leverantören ska uppfylla åtagandet enligt punkt 1 genom att vidta åtgärder för att förebygga och hantera eventuella brister när det gäller Villkorens efterlevnad. De åtgärder som avses framgår av tredje stycket i kontraktsvillkorens andra punkt (punkterna 2.1–2.6). Åtgärderna ska vara dokumenterade och tillämpas löpande under hela kontraktstiden. Rutinerna utgår från FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. Syftet med rutinerna är att skapa en effektiv riskhantering i leveranskedjan.

Rutinerna ska vara proportionerliga i förhållande till de risker leverantören har i den egna verksamheten och i leveranskedjorna. Vilka åtgärder som är lämpliga att vidta kan variera bland annat beroende på leverantörens inflytande, köpkraft och relation till underleverantörer.

2.4 VILKET ANSVAR HAR LEVERANTÖREN?

FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter tydliggör att företagets ansvar gäller fullt ut och på lika villkor för alla företag, oavsett bransch, i vilken miljö som verksamheten

bedrivs, ägarförhållanden och struktur. Hur företagen fullgör sitt ansvar kan dock variera beroende på dessa faktorer och beroende på hur pass allvarlig företagets negativa påverkan på Villkoren är.² Små och medelstora företag kan ha mer informella processer och strukturer än större företag. Men även små och medelstora företag kan ha en allvarlig negativ påverkan, vilket innebär ett ansvar att hantera detta. Hur pass allvarlig den negativa påverkan är beror på dess allvarlighetsgrad, omfattning och om den går att rätta till.

När upphandlande myndigheter granskar leverantörens riskhanteringssystem bör de därmed ta hänsyn till leverantörens inflytandesfär och att leverantörer kan vidta olika typer av lämpliga åtgärder beroende på var i kedjan avvikelser sker.

2.4.1 "Inflytandesfär"

Den internationella standarden för socialt ansvarstagande, ISO 26000, använder begreppet *inflytandesfär*. Med det avses i vilken omfattning eller utsträckning som en organisation har möjlighet att påverka beslut eller aktiviteter hos andra organisationer.

Leverantören har ett ansvar för påverkan som sker till följd av de beslut och aktiviteter som den har formell eller de facto-kontroll över. De facto-kontroll innebär att leverantören har möjlighet att diktera beslut och aktiviteter hos en verksamhet, även om den inte har rättslig eller formell befogenhet att göra det. Leverantören kan även ha möjlighet att påverka beteendet hos andra verksamheter som den har relationer till. I vissa situationer har leverantören ett ansvar att utöva inflytande. Det bestäms av i vilken utsträckning leverantörens relation till verksamheten bidrar till negativ påverkan. Om leverantören saknar ett sådant inflytande kan den vidta åtgärder för att öka det, exempelvis genom att samarbeta med andra aktörer.

2.4.2 "Lämpliga åtgärder"

FN:s vägledande principer skiljer på företags ansvar beroende på om företaget är *orsakande*, *bidragande* eller *står i samband med en avvikelse*. Företag anses vanligtvis vara orsakande till avvikelser i de egna verksamheterna, och bidragande till avvikelser som sker i leveranskedjan.

När en leverantörs verksamhet orsakar eller kan orsaka en avvikelse från Villkoren bör leverantören vidta åtgärder för att upphöra med aktiviteten för att förhindra avvikelser.

När en leverantörs verksamhet bidrar eller kan bidra till avvikelser bör denna vidta åtgärder för att upphöra med aktiviteten för att förhindra avvikelser och använda sitt inflytande till att begränsa ytterligare påverkan.

När en leverantör inte själv har orsakat eller bidragit till en negativ påverkan, men ändå står i samband med en verksamhet där en avvikelse har upptäckts, är situationen mer invecklad. Då påverkas bedömningen av vilken åtgärd som är lämplig av två saker: leverantörens inflytande över den berörda verksamheten och hur allvarlig avvikelser är.

2. Se FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, princip 14.

3. Uppföljning

Kontraktsvillkorens tredje punkt anger hur den upphandlande myndigheten kan utföra uppföljningen av att leverantören uppfyller sina skyldigheter enligt kontraktet.

[Den upphandlande myndigheten] äger rätt att följa upp att leverantören fullföljer sina åtaganden. Uppföljningen kan komma att ske i olika steg; egenrapportering och revision.

3.1 Egenrapportering

På begäran av [den upphandlande myndigheten] ska leverantören, inom [sex (6) veckor/annan tid som den upphandlande myndigheten anger] från det att begäran mottogs, skriftligen redovisa hur Villkoren efterlevs. Redovisningen kan lämnas i formulär enligt bilaga 1: formulär för

egenrapportering. Leverantören ska lämna den rapportering som framgår av bilagan.

3.2 Revision

Leverantören ska möjliggöra för [den upphandlande myndigheten] att själv eller genom ombud utföra revisioner hos leverantören och/eller hos dess underleverantörer för att säkerställa att leverantören uppfyller sitt åtagande enligt punkt 1 och att Villkoren efterlevs. Leverantören ska i samband med revision tillhandahålla de uppgifter och den dokumentation som behövs för att kontrollera att Villkoren efterlevs.

KOMMENTAR

3.1 NÄR SKA VILLKOREN FÖLJAS UPP?

Krav som ställs som särskilda kontraktsvillkor kan följas upp under avtalstiden, och det bör då framgå av upphandlingsdokumenten när detta ska ske. Den upphandlande myndigheten bör därför ange i kontraktsvillkoren inom vilken tid leverantören ska lämna in en skriftlig redovisning av hur den efterlever Villkoren.

3.2 VEM SKA FÖLJA UPP?

Det är viktigt att upphandlande myndigheter funderar över hur Villkoren kan komma att följas

upp redan när de utformar upphandlingsdokumenten, och att de säkerställer att den egna organisationen har de resurser och den kompetens som krävs för att kunna genomföra uppföljningarna. I samband med uppföljningarna kan det vara lämpligt att anlita externa revisorer som har rätt kompetens och erfarenhet av socialt ansvarstagande i leveranskedjor.

Det kan även vara lämpligt att samverka med andra upphandlande myndigheter i det här skedet. Exempelvis samverkar Sveriges landsting och regioner vid uppföljning och det gemensamma

uppföljningsarbetet hålls ihop av ett nätverk av kontaktpersoner som har ett nationellt kansli som stöd. Läs mer på [hållbarupphandling.se](https://hallaupp.se)

SKL Kommentus följer upp sociala villkor i leveranskedjor på uppdrag av upphandlande myndigheter inom den så kallade Hållbarhetskollen. Läs mer om [Hållbarhetskollen](#).

3.3 HUR SKA UPPFÖLJNINGEN GÅ TILL?

Uppföljningen kan ses som en stegvis process och kan omfatta både egenrapportering och revisioner.

3.3.1 Egenrapportering

Ett första steg i en uppföljning är att leverantören på en övergripande nivå skriftligen redovisar hur de efterlever Villkoren. Den skriftliga redovisningen kan lämnas i ett formulär för egenrapportering. Formuläret bör ingå som en bilaga i upphandlingsdokumenten för att göra processen transparent för leverantörerna.

3.3.2 Revision

Det kan även bli aktuellt med revisioner för att verifiera de svar som leverantören lämnat i egenrapporteringen. Det kan ske på leverantörens huvudkontor (så kallad kontorsrevision) och/eller genom att kontrollera hur Villkoren efterlevs i praktiken genom på plats-inspektioner (fabriksrevisioner). I samband med en revision ska leverantören tillhandahålla de uppgifter och den dokumentation som behövs för att revisorerna ska kunna kontrollera att Villkoren efterlevs.

I samband med revision kan det bli aktuellt att ta del av personuppgifter för att kontrollera efterlevnad av Villkoren. Vid all behandling av personuppgifter blir Dataskyddsförordningen (Europaparlamentets och rådets förordning 2016/679/EU (GDPR)) tillämplig. Upphandlande myndigheter måste säkerställa att behandlingen av personuppgifter sker i enlighet med GDPR.

Läs mer om [GDPR och behandling av personuppgifter hos Datainspektionen](#).

4. Hantering av brister

Kontraktsvillkorens fjärde punkt anger hur brister hanteras.

Om leverantören inte medverkar vid uppföljningen eller om det föreligger brister i den dokumentation som ska tillhandahållas enligt punkt 3 ska rättelse ske inom den tid som bestäms av [den upphandlande myndigheten].

Vid bristande efterlevnad av Villkoren ska leverantören avhjälpa detta enligt en av leverantören framtagen tid- och åtgärdsplan som ska godkännas av [den upphandlande myndigheten]. Tid – och åtgärdsplanen ska tas fram inom den tid som bestäms av [den upphandlande myndigheten] och ska stå

i proportion till bristernas art och tydligt beskriva hur dessa avhjälpas inom angiven tid.

[Den upphandlande myndigheten] har rätt att säga upp kontraktet med omedelbar verkan om leverantören inte vidtar rättelse inom angiven tid eller inte avhjälpas brister enligt fastställd åtgärdsplan.

[Den upphandlande myndigheten] har också rätt att säga upp kontraktet med omedelbara verkan vid allvarliga brister i Villkorens efterlevnad.

KOMMENTAR

Kontraktsvillkoren, inklusive Villkoren, är avsedda att utgöra en integrerad del i ett kontrakt med leverantören. Villkoren utgör åtaganden för leverantören, och är därför kopplade till sanktioner om leverantören bryter mot kontraktet. Ett brott mot kontraktet kan gälla brister i att medverka vid uppföljning eller i egenrapporteringen. Det kan också gälla brister i efterlevnad av Villkoren hos leverantören själv eller hos eventuella underleverantörer.

Om leverantören inte medverkar vid uppföljningen eller om det finns brister i den dokumentation som de ska tillhandahålla enligt punkt 3

ska leverantören i första hand få möjlighet till rättelse. Den upphandlande myndigheten bestämmer inom vilken tid som rättelse ska ske.

Om det kommer fram att leverantören eller eventuella underleverantörer som omfattas av Villkoren inte uppfyller Villkoren, ska leverantören få möjlighet att avhjälpa detta. Det ska ske enligt en tidsatt åtgärdsplan som leverantören tar fram inom den tid som den upphandlande myndigheten bestämmer. Även åtgärdsplanen ska godkännas av den upphandlande myndigheten.

Brister kan utgöra grund för att kontraktet kan komma att sägas upp med omedelbar verkan. Det gäller vid:

- ▶ upprepade brister i egenrapporteringen,
- ▶ upprepade brister i medverkan till uppföljning,
- ▶ om rättelse inte sker inom angiven tid, eller
- ▶ om bristande uppfyllelse av Villkoren inte avhjälpas enligt fastställd åtgärdsplan.

Den upphandlande myndigheten har också möjlighet att säga upp kontraktet med omedelbar verkan om den upptäcker att det förekommer allvarliga brister när det gäller Villkorens efterlevnad.

Den upphandlande myndigheten kan komplettera

kontraktsvillkoren med ytterligare sanktioner. Till exempel kan den upphandlande myndigheten i påtryckningssyfte använda vite för att framtvinga att leverantören vidtar de åtgärder som krävs. Vid ramavtal kan även avropsstopp användas, vilket innebär att den upphandlande myndigheten har rätt att undanta leverantören från avropsförfrågningar enligt ramavtalet till dess att den kan visa att bristerna är avhjälpda. Under den tid som avropsstopp råder har den upphandlande myndigheten rätt att göra avrop från en annan ramavtalsleverantör eller, om sådan inte finns, upphandla varan eller tjänsten från annan leverantör.

Vägledning rutinkrav

Detta avsnitt beskriver närmare de åtgärder som leverantören ska vidta för att uppfylla Villkoren, det vill säga ILO:s kärnkonventioner respektive villkor om hållbara leveranskedjor.

Vilka åtgärder leverantören ska vidta framgår av kontraktsvillkorens andra punkt tredje stycket (punkterna 2.1–2.6). Åtgärderna ska vidtas i enlighet med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter eller motsvarande och syftar till en effektiv riskhantering i leveranskedjan.

Rutinerna omfattar:

- ▶ Policyåtagande
- ▶ Vidareförmedling av åtagandet
- ▶ Ansvarsfördelning
- ▶ Riskanalys
- ▶ Uppföljning
- ▶ Avvikelsehantering

För varje rutin anges:

Syfte: Vad vill den upphandlande myndigheten säkerställa med rutinkravet?

Bedömningskriterier: Vad ska rutinen innehålla för att den ska anses vara tillräcklig?

Vägledning: Här ges generell vägledning kring policyn eller rutinen. Vägledningen går utöver bedömningskriterierna och ger olika exempel på hur företag kan arbeta. Leverantören behöver alltså inte arbeta i enlighet med vägledningen, utan behöver endast uppfylla bedömningskriterierna.

Läs mer! Här ges förslag på andra vägledningar som leverantören kan ta hjälp av.

RUTINKRAV 1: POLICYÅTAGANDE

Leverantören ska ha antagit en allmänt tillgänglig policy, beslutad av högsta ledningen, som innefattar ett åtagande att respektera Villkoren.

Syfte

Syftet med policyåtagandet är att säkerställa att leverantören är medveten om sitt ansvar och att den agerar för att respektera Villkoren. Policyåtagandet ska också säkerställa att ansvaret är förankrat i verksamheten. Det ska också finnas tillgängligt för affärspartners och andra intressenter som har anknytning till leverantörens verksamhet.

Bedömningskriterier

För att uppfylla rutinkrav 1 *policyåtagande* ska leverantören ha antagit en policy som:

- ▶ minst omfattar Villkoren,
- ▶ är fastställd på högsta nivå i företaget,
- ▶ är allmänt tillgänglig, till exempel på arbetsplatsen eller företags webbplats.

Vägledning

Ett policyåtagande är en offentligt tillgänglig avsiktsförklaring som beskriver leverantörens ansvar, åtaganden och förväntningar när det gäller Villkoren. Åtagandet gäller i den egna verksamheten, i leveranskedjan samt i övriga affärsrelationer. Leverantörens åtagande när det gäller Villkoren kan uttryckas i en enda policy eller i flera fristående policyer. Det kan även integreras i något av leverantörens styrdokument, till exempel i en uppförandekod.

Policyåtagandet ska inrikta sig på risker som är kopplade till den egna verksamheten och affärsrelationer. Det får inte enbart fokusera på välgörenhetsprojekt eller generella hållbarhetsåtaganden. För att policyåtagandet ska få rätt status inom

leverantörens organisation ska den vara antagen av högsta ledningen.

Polycyn bör uppdateras löpande med ny kunskap om risker i leveranskedjan.

Läs mer!

- ▶ FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter (princip 16)
- ▶ OECD Due Diligence guidance for Responsible Business Conduct
- ▶ Developing a Policy Commitment and Embedding Respect for Human Rights
- ▶ FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna
- ▶ ILO:s deklaration om grundläggande rättigheter i arbetslivet
- ▶ Barnrättsprinciperna för företag (UNICEF)
- ▶ FN:s konvention mot korruption

RUTINKRAV 2: VIDAREFÖRMEDLING AV ÅTAGANDET

Leverantören ska ha antagit rutiner för att vidareförmedla åtagandet att respektera Villkoren i den egna verksamheten och i leveranskedjan.

Syfte

Syftet med att kräva att leverantören vidareförmedlar sitt åtagande är att åtagandet ska delges relevanta aktörer. Det avser såväl intressenter som själva förväntas införa motsvarande åtagande i sin verksamhet (till exempel leverantörer och underleverantörer), som intressenter som har intresse i dess implementering (till exempel affärsförbindelser, investerare, konsumenter och intresseorganisationer). Det avser även individer eller grupper som kan komma att påverkas negativt av leverantörens verksamhet.

Bedömningskriterier

För att uppfylla rutinkrav 2 om *vidareförmedling av åtagandet* ska leverantören

- ▶ delge åtagandet till anställda inom företaget,
- ▶ skriftligen vidareförmedla åtagandet att respektera Villkoren till de leverantörer som den har kontraktsförhållande med (1:a ledet),
- ▶ redogöra för hur den säkerställer att Villkoren vidareförmedlas från leverantörer som den har kontraktsförhållande med (1:a ledet), vidare i leveranskedjan.

Vägledning

Att vidareförmedla policyåtagandet ska säkerställa att intressenter, leverantörer och underleverantörer i olika led i leveranskedjan blir medvetna om leverantörens åtagande att respektera Villkoren. Dessutom uppmuntras de att agera i enlighet med åtagandet. Ofta finns det mer problem som gäller arbetsvillkor och miljöförhållanden i underleverantörsleden. Det är därför viktigt att leverantören vidareförmedlar ansvaret, och ställer krav även i dessa led. En leverantör kan därför ställa krav på sina direkta leverantörer, och genom avtal kräva att de i sin tur vidareförmedlar Villkoren i sina leveranskedjor.

Verksamheter som leverantören har kontraktsförhållanden med bör få ta det av åtagandet. Det räcker inte med att en policy finns tillgänglig för underleverantörer, utan den bör bifogas och hänvisas till i avtalen. Vid behov ska den också översättas till lokala språk. Andra aktörer som också bör underrättas är sådana som är direkt kopplade till delar av leverantörens verksamhet som är relevanta för avtalet, samt sådana som riskerar att drabbas vid avvikelser mot åtagandet.

Policyåtagandet ska även förankras hela vägen från högsta nivån till berörda medarbetare i företaget, som annars kan agera utan att vara medvetna om åtagandet eller utan att ta hänsyn till det.

Åtagandet kan vidareförmedlas genom relativt enkla metoder, såsom att publicera det på leverantörens webbplats eller intranät, införa

kontraktsvillkor som kopplas till åtagandet i avtal med leverantörer, eller genom att föra dialog kring åtagandet internt och externt. Dessutom kan leverantören genomföra utbildningar och främja kapacitetsbyggnad i leveranskedjan för att öka kunskapen om Villkoren i olika led i leveranskedjan.

Läs mer!

- ▶ FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter (princip 16)
- ▶ OECD Due Diligence guidance for Responsible Business Conduct

RUTINKRAV 3: ANSVARFÖRDELNING

Leverantören ska ha antagit rutiner för att vidareförmedla åtagandet att respektera Villkoren i den egna verksamheten och i leveranskedjan.

Syfte

Syftet med att efterfråga en tydlig ansvarsfördelning är att se till att leverantören har utsett ansvariga personer för Villkoren på ledningsnivå. Det gör också att den upphandlande myndigheten får information om vilken befattning som är ytterst ansvarig för att Villkoren efterlevs i leverantörens egen verksamhet och i leveranskedjan.

Bedömningskriterier

För att uppfylla rutinkrav 3 om *ansvarsfördelning* ska leverantören:

- ▶ ha utsett en eller flera personer på ledningsnivå som är ytterst ansvariga för frågor som rör Villkoren,
- ▶ ha tydliggjort vad ansvaret innebär.

Vägledning

För att ett leverantörspolicyåtagande ska vara effektivt och kunna efterlevas, behövs en intern

ansvarsfördelning. Ytterst är det ledningen som har ansvar för att åtagandet efterlevs och därför behöver någon inom ledningsgruppen utses som ansvarig. Ansvarsfördelningen kan givetvis se olika ut beroende på leverantörens storlek och struktur, men någon eller några personer i ledande befattning ska ha det yttersta ansvaret. Det dagliga ansvaret kan sedan delegeras inom organisationen.

Förutom att förankra åtagandet i högsta ledningen, kan leverantören även arbeta för att förankra åtagandet i organisationen. De kan hjälpa medarbetarna att minimera risker i sitt dagliga arbete genom att ge tillbörlig uppmärksamhet och stöd för konsekvensanalyser (due diligence) av Villkoren, fördela resurser för konsekvensanalyser, samt se till att personal som arbetar med konsekvensanalyser tilldelas den tid och den kompetensutveckling som krävs för uppgiften.

Läs mer!

- ▶ [FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter \(princip 19\)](#)
- ▶ [OECD Due Diligence guidance for Responsible Business Conduct](#)

RUTINKRAV 4: RISKANALYS

Leverantören ska ha antagit rutiner för att regelbundet genomföra riskanalyser, det vill säga identifiera och prioritera aktuella och potentiella risker för avvikelser från Villkoren, innefattande en kartläggning av leveranskedjan med särskild hänsyn till högriskverksamheter.

Syfte

Syftet med att begära att leverantören genomför riskanalyser är att säkerställa att leverantören regelbundet försöker identifiera allvarliga risker för

avvikelser från Villkoren. Riskanalyser bidrar till ökad spårbarhet och transparens i leveranskedjan, och kan ge information till den upphandlande myndigheten om hur leverantören prioriterar sina risker.

Bedömningskriterier

För att uppfylla rutinkrav 4 om *riskanalyser* ska leverantören:

- ▶ redogöra för de identifierade riskerna för de varor eller tjänster som omfattas av kontraktet,
- ▶ kartlägga leveranskedjan med särskild hänsyn till högriskverksamheter,
- ▶ redogöra för hur den identifierar aktuella och potentiella risker i leveranskedjan avseende Villkorens efterlevnad,
- ▶ redogöra för hur den prioriterar sina risker utifrån allvarlighetsgrad.

Vägledning

Med risk menas i detta fall risk för avvikelser från Villkoren. Risker förändras ständigt till följd av nya affärsrelationer, förändringar i produktionen, nya lagar med mera. Riskanalyser behöver därför göras regelbundet. Riskanalysen ska vara relevant för den del av leverantörens verksamhet som gäller de varor eller tjänster som levereras under kontraktet. Det ska inte vara en allmänt hållen riskanalys som behandlar generella hållbarhetsrisker.

Det är viktigt att poängtera att identifieringen av en risk i sig inte innebär en avvikelse från Villkoren. Det är viktigt att presentera de risker som faktiskt finns. Men det avgörande är hur dessa risker sedan motverkas.

Kartläggning av leveranskedjan med hänsyn till högriskverksamheter

Kännedom om leveranskedjan är avgörande för att kunna identifiera och hantera relevanta risker för avvikelser från Villkoren. Hur lång och komplex leveranskedjan är påverkar också risken för avvikelser. Det är därför viktigt att både leverantören och den upphandlande myndigheten känner till

kedjan för att kunna avgöra vilka åtgärder som behöver införas. Det är även viktigt att känna till vilken typ av verksamhet företagen i leveranskedjan bedriver, är de exempelvis grossister eller producenter, och på vilken ort bedriver de verksamheten.

Hur leverantören genomför kartläggningen av leveranskedjan kan variera med hänsyn till vilken information den har tillgång till. Om leverantören har full insyn i var produktionen sker kan den göra en detaljerad kartläggning med specificerad information. Om leverantören har begränsad insyn i var produktionen sker kan kartläggningen göras dels med specificerad information, dels med allmänt tillgänglig information och antaganden om var produktionen antas ske. Om leverantören har mycket begränsad information om leveranskedjan kan kartläggningen helt baseras på allmänt tillgänglig information och antaganden om var produktionen antas ske.

Identifiering av risker

En riskanalys kan baseras både på leverantörens egen kunskap om verksamheten och leveranskedjan, och på rapporter och analyser från etablerade organisationer och expertorgan. Som exempel kan nämnas rapporter från FN-organ och organisationer som Amnesty International, International Trade Union Confederation, Freedom House och Transparency International. Processen bör bygga på intern och oberoende extern expertis och innefatta samråd om konkreta risker med personer, deras ställföreträdare och grupper som kan komma att drabbas. Processen bör stå i relation till företagets storlek, verksamhetens karaktär och den miljö som verksamheten bedrivs i.

För att kunna identifiera risker för avvikelser från Villkoren är det även viktigt att leverantören har god kännedom om nationell lagstiftning som rör Villkoren.

Prioritering av risker

Efter att en riskanalys har genomförts behöver leverantören när det är nödvändigt prioritera vilka risker som måste hanteras först. Prioriteringen ska göras utifrån allvarlighetsgraden för den potentiella negativa påverkan. Ju allvarligare den negativa påverkan på Villkoren är, desto högre prioritet bör leverantören ge frågan. För bedömningen av vad som är en allvarlig negativ påverkan på arbetares rättigheter ska man beakta *skala* (hur pass allvarlig effekten är), *omfattning* (antalet individer som drabbas) och om den är av *oåterkallelig karaktär* (möjligheten att återställa situationen och kompensera de drabbade). Det vill säga, en påverkan som är tillfällig, drabbar få, och enkelt kan återställas är inte lika allvarlig som en påverkan som drabbar människor permanent, drabbar fler människor eller inte går att återställa, till exempel dödsfall eller permanent skada.

Vid prioriteringen kan leverantören också ta hänsyn till särskilt utsatta grupper såsom barn, kvinnor, etniska grupper eller ursprungsbefolkningar. Leverantören bör dessutom ta hänsyn till påverkan i hela leveranskedjan med fokus på de mest allvarliga riskerna. Denna process bör också bygga på intern och/eller oberoende extern expertis och innefatta meningsfulla samråd med grupper och andra relevanta personer som kan komma att drabbas.

Läs mer!

- ▶ [FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter \(princip 17, 18, 21, & 24\)](#)
- ▶ [OECD Due Diligence guidance for Responsible Business Conduct](#)
- ▶ [Assessing Human Rights Impacts](#)
- ▶ [Fighting Corruption in the Supply Chain](#)
- ▶ [Good Practice Guidelines on Conducting Third Party Due diligence \(Partnering Against Corruption Initiative\)](#)

RUTINKRAV 5: UPPFÖLJNING

Leverantören ska ha antagit rutiner för att regelbundet följa upp efterlevnad av Villkoren.

Syfte

Syftet med att begära att leverantören har rutiner för uppföljning är att säkerställa att leverantören, som en del i sitt riskhanteringsarbete, kontrollerar att Villkoren faktiskt efterlevs i leveranskedjan. Dessutom ger det den upphandlande myndigheten kunskap om att de åtgärder som leverantören vidtar för att förebygga avvikelser har önskad effekt.

Bedömningskriterier

För att uppfylla rutinkrav 5 om *uppföljning* ska leverantören:

- ▶ redogöra för vilka aktiviteter som har vidtagits för att identifierade risker i den egna verksamheten och i leveranskedjan avseende de varor och tjänster som omfattas av kontraktet,
- ▶ redogöra för hur systematisk uppföljning av att Villkoren efterlevs i den egna verksamheten och i leveranskedjan, exempelvis hur urvalet sker av vilka leverantörer och underleverantörer som följs upp med hänsyn till de identifierade riskerna.

Vägledning

Uppföljning är nödvändigt för att ta reda på om leverantören hanterar sina risker för avvikelser från Villkoren på ett effektivt sätt, och vad som eventuellt behöver åtgärdas för att kunna arbeta mot ständiga förbättringar. Uppföljningen bör utgå från riskanalysen och särskilt rikta in sig på att följa upp hur effektivt leverantören hanterar risker i förhållande till personer som tillhör grupper som är särskilt sårbara eller som löper en förhöjd risk att bli påverkade.

Det kan i vissa fall vara svårt för leverantören att utvärdera underleverantörer i kedjan på grund av bristande insyn och inflytande. Detta minskar dock inte leverantörens ansvar för att hantera risker i olika led i kedjan. Leverantören ska i dessa situationer vidta lämpliga åtgärder att utifrån sina förutsättningar övervaka och hantera riskerna. Samverkan med andra organisationer och gemensamma branschinitiativ är ett sätt att åstadkomma detta, och är allt vanligare för att hantera gemensamma utmaningar i leveranskedjor.

Metod för uppföljning

Uppföljningen kan ske på olika sätt, exempelvis genom självskattningsenkäter, egna eller tredjepartsrevisioner, eller klagomålsmekanismer. Även insatser som bygger upp underleverantörernas kapacitet kan vara en del av uppföljningen, till exempel genom utbildning. Om delar av leveranskedjan har granskats inom ramen för någon gällande social standard, till exempel SA8000, RBA, EICC, eller Fair Wear Foundation, kan dessa också utgöra del av uppföljningen.

Metoden för uppföljning kan variera beroende på risken, leverantören i fråga och varorna eller tjänsterna. Däremot är det avgörande att åtgärder kopplas direkt till den identifierade risken, och inte är generella åtgärder för att stärka leverantörens hållbarhetsprofil.

Åtgärder kan exempelvis vara att begära in information från underleverantörer om hur riskerna har hanterats, genomföra på platsrevisioner för att verifiera efterlevnaden, genomföra utbildningsinsatser för att öka medvetenheten hos underleverantörer, upprätta klagomålsmekanismer, renovera fabrikslokaler, inhandla skyddsutrustning med mera.

Revisioner

Revisioner är en vanlig metod för uppföljning som kan ge leverantören resultat som är jämförbara

över tid eller med land- och branschgenomsnitt. Revisionerna kan vara utförda av leverantören i egen regi eller genom en tredje part.

Beroende på vilket led i leveranskedjan som revideras kan revisionen se olika ut. När en underleverantör revideras som är grossist i ett land med låg risk för avvikelser från Villkoren, är det mer relevant att granska grossistens rutiner och processer för vidareförmedling av kraven och kontroll av efterlevnad.

Om det däremot är en revision av fabriken där varan tillverkas behöver en på plats-revision genomföras. En på plats-revision består i regel av tre steg: (1) granskning av dokumentation, (2) intervjuer med ledning och anställda, och (3) inspektion av arbetsplatsen och eventuella boendetrymmen. En revisionsrapport bör gå igenom resultatet av dessa tre steg, redogöra för avvikelser och presentera förslag till åtgärder.

En mindre leverantör kan ha mer begränsade möjligheter att genomföra egna revisioner, men de kanske har ett större företag som underleverantör som genomför egna revisioner. Leverantören kan då granska deras revisionsrapporter som ett led i sin egen uppföljning.

Klagomålsmekanismer

Utöver uppföljning i form av självskattningsenkäter och revisioner är klagomålsmekanismer en viktig kanal för inhämtande av information om hur Villkoren efterlevs. Valfungerande klagomålsmekanismer kan ge leverantören kontinuerlig information om potentiella avvikelser som ibland kan vara svåra att upptäcka vid revisioner.

Det är vanligt att större företag bygger upp egna klagomålsmekanismer där anställda eller andra intressenter ska kunna uppmärksamma företaget på att det har skett en avvikelse från Villkoren. Dessa är dock inte alltid så valfungerande eftersom de ofta använder telefonnummer eller e-postadresser långt från tillverkningslandet. Ofta kan det fungera bättre att bygga upp sådana instanser i samarbete med lokala

organisationer som har en kanal till de anställda och till lokalbefolkningen. Detta är också ett område där det är lämpligt att samverka med andra företag eller aktörer.

Läs mer!

- ▶ FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter (princip 20 & 21)
- ▶ OECD Due Diligence guidance for Responsible Business Conduct

RUTINKRAV 6: AVVIKELSEHANTERING

Leverantören ska ha antagit rutiner för att omedelbart vidta åtgärder för att förhindra och begränsa avvikelser från Villkoren, samt för att vidta rättelse vid identifierade avvikelser.

Syfte

Syftet med att begära att leverantören har rutiner för avvikelsehantering är att säkerställa att den har interna processer för att omedelbart kunna hantera eventuella avvikelser från Villkoren som verksamheten orsakat eller bidragit till. Rutinerna ska även säkerställa att leverantören medverkar till att gottgöra de personer som har drabbats negativt av avvikelsen, om det är lämpligt.

Bedömningskriterier

För att uppfylla rutinkrav 6 om *avvikelsehantering* ska leverantören:

- ▶ redogöra för om några avvikelser avseende Villkorens efterlevnad har inträffat under avtalsperioden avseende de varor eller tjänster som omfattas av avtalet, och i så fall redogöra för hur dessa avvikelser har hanterats,
- ▶ redogöra för hur systematisk avvikelsehantering sker i den egna verksamheten och i leveranskedjan med hänsyn till avvikelsens art och allvarlighetsgrad

Vägledning

Om framställningen av en vara eller tjänst sker i högriskländer och högriskbranscher är det sannolikt att uppföljningen kommer att leda till att avvikelser upptäcks. Att avvikelser upptäcks innebär emellertid också att de kan åtgärdas. Leverantören ska kunna redogöra för konkreta åtgärder kopplade till den upptäckta avvikelsen och en tidplan för åtgärderna.

Det är här viktigt att poängtera att i vissa länder kommer avvikelser att ske till följd av nationell lagstiftning. I Kina är exempelvis fackföreningarna kontrollerade av staten, vilket innebär att ILO:s kärnkonventioner 87 och 98 inte respekteras där. Det är inte rimligt att kräva att leverantörer ska bryta mot nationell lagstiftning, utan i stället krävs det särskilda insatser i sådana situationer. Trots förbud mot fria fackföreningar i Kina så är det exempelvis möjligt för anställda på en fabrik att välja lokala representanter. Det är också möjligt att föra en dialog mellan anställda och ledning. I en sådan situation krävs det att leverantören arbetar mer aktivt med dessa frågor i sin leveranskedja som ett led i avvikelshanteringen.

Identifiering av orsaken till avvikelsen

För att förhindra att avvikelser upprepas är det viktigt att genomföra så kallade grundorsaksanalyser. Det innebär att ta reda på vad som är orsaken till att en avvikelse sker för att kunna sätta in effektiva åtgärder. Som exempel kan nämnas olaglig övertid. För att åtgärda en sådan avvikelse räcker det inte enbart med att konstatera att anställda arbetar övertid som överstiger nationella eller internationella bestämmelser och att kräva att detta upphör. Det är också nödvändigt att ta reda på vad som är orsaken till att anställda gör detta. Är de tvingade av ledningen? Väljer de själva att arbeta övertid på grund av låga löner? Eller kan det finnas andra orsaker? På så sätt kan roten till problemet angripas för att få en långsiktig lösning. Annars är risken att samma

avvikelser identifieras år efter år utan någon verklig förbättring.

Lämpliga åtgärder

Möjligheten att påverka en avvikelse beror på om leverantören är orsakande till en händelse, är bidragande till den genom exempelvis en affärsförbindelse, eller står i samband till händelsen. Att avgöra leverantörens koppling till en avvikelse kan vara svårt, men är viktigt för att fastställa förväntningar på åtgärder. För att ett företag ska anses vara orsakande ska det finnas ett tydligt orsakssamband mellan verksamheten, produkterna eller tjänsterna och avvikelsen. Ett företag är bidragande när det till exempel uppmuntrar en annan aktör att ha en negativ påverkan. Företag kan i vissa fall endast anses stå i samband till avvikelser som sker i leveranskedjan. Om företaget står i samband med en avvikelse, men inte kan anses vara orsakande eller bidragande, kräver ansvaret att respektera Villkoren inte att företaget på egen hand måste åtgärda avvikelsen, men de kan ta på sig en roll i detta. Företag har ett ansvar att åtgärda eller gottgöra för avvikelser, oavsett om de är orsakande, bidragande eller står i samband med den. Åtgärderna som vidtas kan däremot skilja sig mellan de olika scenarierna.

Tidplan för hantering av avvikelser

Åtgärder för att komma till rätta med en avvikelse ska ha en tidplan för när de senast ska vara genomförda samt för när en uppföljning kommer att ske för att verifiera detta. Allvarlighetsgraden på avvikelsen är avgörande för tidsramarna för genomförandet av åtgärderna. Rör det sig om exempelvis livshotande fara till följd av bristande säkerhetsanordningar behöver rättelse vidtas omedelbart innan utrustningen kan tas i bruk igen. Är avvikelsen av en mer processartad natur, exempelvis om en underleverantör saknar en policy för att förhindra barnarbete, kommer tidsramen att vara längre. Exakta tidsramar måste avgöras från fall till fall.

Åtgärder och tidplan ska vara tydligt dokumenterade och kommunicerade till den berörda parten. Styrkande dokumentation är exempelvis revisionsrapporter där det framgår avvikelser, tidplan, att den berörda parten som ska genomföra åtgärderna åtar sig att göra detta inom utsatt tid, samt vem inom organisationen som ansvarar för att så sker.

Hävning av avtal med underleverantörer

När leverantörer upptäcker avvikelser i leveranskedjan bör de i första hand försöka åtgärda avvikelsen i samarbete med leverantörer och underleverantörer. Att säga upp avtal med leverantörer eller att kräva att leverantörer säger upp avtal med underleverantörer gynnar sällan de som påverkats av avvikelserna, eftersom inflytandet minskar utan ett kontraktsförhållande. Att bryta ett kontrakt kan ändå i vissa fall vara nödvändigt, till exempel när leverantören upprepade gånger har försökt åtgärda, förebygga eller begränsa en avvikelse men inte fått gensvar från leverantören eller underleverantören. Till exempel kan detta gälla när leverantörer eller underleverantörer inte agerar i enlighet med åtgärdsplanen och de överenskomna tidsramarna.

Läs mer!

- ▶ **FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter (princip 22)**
- ▶ **OECD Due Diligence guidance for Responsible Business Conduct**

Bilaga 1: ILO:s kärnkonventioner – förklaringsstext

INTERNATIONELLA ARBETSGIVNINGENS (ILO) ÅTTA KÄRNKONVENTIONER OM GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER OCH RÄTTIGHETER I ARBETSLIVET

Ingen förekomst av barnarbete (ILO 138 och 182)

Med barnarbete avses all ekonomisk aktivitet som utförs av en person i skolpliktig ålder eller yngre. Ingen arbetstagare får vara under 15 år (eller 14 år om den nationella lagstiftningen tillåter detta), eller yngre än minimiåldern för arbete, om denna ålder överstiger 15 år.

Ungdomar mellan 15 och 18 år får arbeta med icke-farliga arbetsmoment, under förutsättning att de uppnått legal ålder för att arbeta samt har fullgjort nationell skolplikt.

Om barnarbete upptäcks ska leverantören agera utifrån barnets bästa samt hitta lämpliga lösningar i samråd med barnet och barnets familj.

Ingen förekomst av tvångsarbete (ILO 29 och 105)

Med tvångsarbete avses arbete eller tjänster som utförs genom hot om straff eller liknande och som inte utförs på frivillig basis. Tvångsarbete, inklusive slavarbete, kontraktsarbete eller ofrivilligt fängelsearbete ska inte förekomma. Allt arbete ska vara frivilligt, och arbetare ska ha rätt att sluta sitt arbete efter en rimlig uppsägningstid.

Ingen förekomst av diskriminering och trakasserier (ILO 100 och 111)

Med diskriminering avses åtskillnad av arbetstagare som inte grundar sig på meriter eller

kvaliteter, utan innebär särbehandling på osakliga grunder. Diskriminering på grundval av etnisk tillhörighet, kön, civilstånd, graviditet, religion, socialt eller etniskt ursprung, nationalitet, funktionsnedsättning, politiska åsikter, fackligt engagemang eller sexuell orientering får inte förekomma.

Trakasserier ska inte förekomma i verksamheten. Med trakasserier avses när arbetare utsätts för hård eller omänsklig behandling, däribland sexuella trakasserier eller någon form av psykisk eller fysisk bestraffning.

Föreningsfrihet och kollektiva förhandlingar (ILO 87 och 98)

Med föreningsfrihet och kollektiva förhandlingar avses formaliserade och/eller icke formaliserade samarbeten för att främja och försvara egna intressen i arbetslivet och i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Leverantören förväntas erkänna och respektera arbetares (och arbetsgivarens) rätt att organisera sig, ansluta sig till organisationer de själv önskar delta i, samt rätten att förhandla kollektivt. I länder där föreningsfriheten är begränsad eller under utveckling, ska leverantören medverka till att anställda får möta företagsledningen för att diskutera löne- och arbetsvillkor utan negativa konsekvenser.

Bilaga 2: Hållbara leveranskedjor – förklaringsstext

FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA (1948)

Leverantören ska stödja och respektera mänskliga rättigheter

Leverantören har ett ansvar att respektera och främja de mänskliga rättigheterna både inom den egna verksamheten och i leveranskedjan.

Leverantören ska försäkra sig om att den inte medverkar, direkt eller indirekt, till kränkningar av mänskliga rättigheter. Detta inkluderar även då leverantören underlåter att ställa frågor om kränkningar av de mänskliga rättigheterna eller drar nytta av kränkningar som begås av någon annan.

Leverantören ska ha rutiner för att utvärdera risken för att den genom sin verksamhet medverkar till kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

FN:S BARNKONVENTION, ARTIKEL 32

Leverantören ska stödja och respektera FN:s barnkonvention artikel 32

Leverantören ska försäkra sig om att den inte medverkar, direkt eller indirekt, till ekonomiskt utnyttjande av barn eller till arbete som är skadligt eller hindrar barnets skolgång.

INTERNATIONELLA ARBETSORGANISATIONENS (ILO) ÅTTA KÄRNKONVENTIONER OM GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER OCH RÄTTIGHETER I ARBETSLIVET

Ingen förekomst av barnarbete (ILO 138 och 182)

Med barnarbete avses all ekonomisk aktivitet som utförs av en person i skolpliktig ålder eller

yngre. Ingen arbetstagare får vara under 15 år (eller 14 år om den nationella lagstiftningen tillåter detta), eller yngre än minimiåldern för arbete, om denna ålder överstiger 15 år.

Ungdomar mellan 15 och 18 år får arbeta med icke-farliga arbetsmoment, under förutsättning att de uppnått legal ålder för att arbeta samt har fullgjort nationell skolplikt.

Om barnarbete upptäcks ska leverantören agera utifrån barnets bästa samt hitta lämpliga lösningar i samråd med barnet och barnets familj.

Ingen förekomst av tvångsarbete (ILO 29 och 105)

Med tvångsarbete avses arbete eller tjänster som utförs genom hot om straff eller liknande och som inte utförs på frivillig basis. Tvångsarbete, inklusive slavarbete, kontraktsarbete eller ofrivilligt fängelsearbete ska inte förekomma. Allt arbete ska vara frivilligt, och arbetstagaren ska ha rätt att sluta sitt arbete efter en rimlig uppsägningstid.

Ingen förekomst av diskriminering och trakasserier (ILO 100 och 111)

Med diskriminering avses åtskillnad av arbetstagare som inte grundar sig på meriter eller kvaliteter, utan innebär särbehandling på osakliga grunder. Leverantören ska verka för mångfald och lika möjligheter i verksamheten. Diskriminering på grundval av etnisk tillhörighet, kön, civilstånd, graviditet, religion, socialt eller etniskt ursprung, nationalitet, funktionsnedsättning, politiska åsikter, fackligt engagemang eller sexuell orientering får inte förekomma.

Trakasserier får inte förekomma i verksamheten. Med trakasserier avses när arbetstagare utsätts för hård eller omänsklig behandling,

däribland sexuella trakasserier eller någon form av psykisk eller fysisk bestraffning.

Med föreningsfrihet och kollektiva förhandlingar avses formaliserade och/eller icke formaliserade samarbeten för att främja och försvara egna intressen i arbetslivet och i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Leverantören förväntas erkänna och respektera arbetstagares (och arbetsgivarens) rätt att organisera sig, ansluta sig till organisationer de själv önskar delta i, samt rätten att förhandla kollektivt. I länder där föreningsfriheten är begränsad eller under utveckling, ska leverantören medverka till att anställda får möta företagsledningen för att diskutera löne- och arbetsvillkor utan negativa konsekvenser.

ARBETSRÄTTSLAGSTIFTNING SOM GÄLLER DÄR ARBETET UTFÖRS

Leverantören ska minst uppfylla lokal arbetsrättslagstiftning i de länder där arbetet utförs.

Löner och arbetstider

Lön ska betalas direkt till arbetstagaren på överenskommen tid och till fullo. Leverantören ska verka för att levnadslöner betalas till de anställda, och får i inget fall betala mindre än den nationellt/lokalt lagstadgade minimilönen. Övertidsersättning ska betalas ut och tydligt specificeras i lönebeskedet. Arbetstagarna ska ha minst en vilodag i veckan. Veckoarbetstiden får inte överstiga de lagliga gränserna eller 60 timmar i veckan, inklusive övertid.

Ledighet, inklusive semester, helgdagar, sjukledighet och föräldraledighet ska ersättas i enlighet med nationell lagstiftning.

ARBETSMILJÖN SKA VARA SÄKER OCH HYGIENISK (ILO 155 OCH 170)

Med säker och hygienisk arbetsmiljö avses att arbetstagaren ska, då den befinner sig på en plats som arbetsgivaren har direkt eller indirekt kontroll över, garanteras att vara fri från eller skyddas mot förhållanden som kan utgöra en fara för arbetstagarens fysiska och/eller psykiska

hälsa. Arbetstagaren som arbetar i leverantörens verksamhet ska erbjudas en säker och hälsosam arbetsmiljö där förebyggande åtgärder, som minimerar skador och hälsorisker ska vidtas.

Anställda ska få utbildning om de eventuella hälsorisker som arbetet kan medföra, inklusive brandsäkerhet, farliga arbetsmoment och första hjälpen. Arbetsgivaren ska tillhandahålla relevant skyddsutrustning och se till att information om hälsa och säkerhet finns lättillgänglig på arbetsplatsen.

Nödutgångar ska vara tydligt markerade och upplysta och får inte vara blockerade. Utrymningsövningar och testning av brandlarm ska genomföras regelbundet.

MILJÖSKYDDSLAGSTIFTNING SOM GÄLLER DÄR ARBETET UTFÖRS

Leverantören måste minst uppfylla lokal miljöskyddslagstiftning i de länder där de bedriver sin verksamhet.

Leverantörer ska bedriva sin verksamhet med hänsyn till miljön och följa lokal och nationell miljölagstiftning. Genom att ha rutiner för att identifiera, mäta och följa upp sin miljöpåverkan ska leverantören arbeta med att ständigt förbättra sin miljöprestanda och minimera resursförbrukning och utsläpp. Leverantören ska sträva mot ett livscykelperspektiv avseende miljöpåverkan från produkter och tjänster, och ska ställa miljökrav på underleverantörer.

FN:S KONVENTION MOT KORRUPTION

Leverantören ska inte direkt eller indirekt erbjuda eller ge otillbörlig betalning eller annan ersättning till någon person eller organisation i syfte att erhålla, behålla eller styra affärer eller få annan otillbörlig fördel inom ramen för sin verksamhet.

Leverantören ska inte direkt eller indirekt begära eller acceptera någon form av otillbörlig betalning eller annan ersättning från tredje part som kan påverka objektiviteten vid affärsbeslut.

